

Demokraattinen tieteen julkisuus vai bisneksen/ valtion sulkemat tutkijoiden suut?

Erkki Karvonen, Oulun yliopisto.

Professori, informaatiotutkimus ja viestintä
- Tiedeviestinnän maisteriohjelma

VTT:n tapaus elokuu 2010

- ”**Joukko VTT:n tutkijoita kokee joutuneensa painostetuksi**” otsikoi *Helsingin Sanomat* 21.8.2010 STT:n välittämän jutun.
- ”Tietotoimiston haastatteleminen tutkijoiden mukaan tutkimuslaitos yrittää ajaa läpi väkisin yksituumaisia näkemyksiä muun muassa energiakysymyksistä. Kiistaa on STT:n mukaan syntynyt esimerkiksi turvetta, ydinvoimaa ja biopoltonesteitä koskevista kannanotoista. Eräs työntekijä kertoi, että VTT:n johto kielsi häntä jokin aika sitten lähettämästä turve-energiaa kritisoivaa mielipidekirjoitusta Helsingin Sanomiin. ”
- ” - Ongelma koskee sektoreita, joita valtio ja ministeriöt säätelevät voimakkaasti ja joissa suuryrityksillä on vahvat intressit. Kun VTT toimii molempien suuntaan, jännitteet ovat välillä aika rajuja, yksi STT:n haastatteleminen tutkijoista sanoo.” (HS 21.8.2010 / Petja Pelli) (Aiheesta tarkemmin ks. artikkelini alla)

Ks. Erkki Karvonen: Tieteen ja liiketoiminnan periaatteet törmäyskurssilla: sensuroiko VTT tutkijoitaan?
http://tampub.uta.fi/J/journalismikritiikin_vuosikirja_2011.pdf

Tiedetoimittajan huoli

- Suomen tiedetoimittajain liitto ry:n puheenjohtaja Raili Leino Tiedetoimittaja 2/2011 lehdessä

“Tutkijan suu tukkoon”

“Ei vain Kiina ja Venäjä. Myös länsimaissa leviää tutkijoiden suita tukkiva vallankäyttö

Venäläis-kiinalaiset menetelmät ovat kuitenkin alkaneet levitä myös länsimaissa. Esimerkiksi Kanadassa on nykyisin vaikeata haastatella tutkijaa, kertoo kanadalainen *Post Media News* -lehden toimittaja Margaret Munro.

Tutkijoita on suoraan ohjeistettu olemaan puhumatta toimittajille.

Tutkimus sinänsä on julkista ja vertaisarvioitua, usein myös julkisesti rahoitettua. Haastattelupyynnöt ohjataan silti pääkonttoriin ja koordinoidaan **pr-osaston** kautta.

Kanadan **julkisella rahoituksella toimivat tutkimuslaitokset ovat alkaneet toimia kuin pörssiyritykset. Niillä on tiukat mediasuhteita koskevat säännökset, ja niitä painostetaan esiintymään yhdellä äänellä. Ristiriitaisia lausuntoja ei haluta julkisuuteen.”**

Katso: http://www.tiedetoimittajat.fi/lehdet/Tiedetoimittaja_2_11.pdf

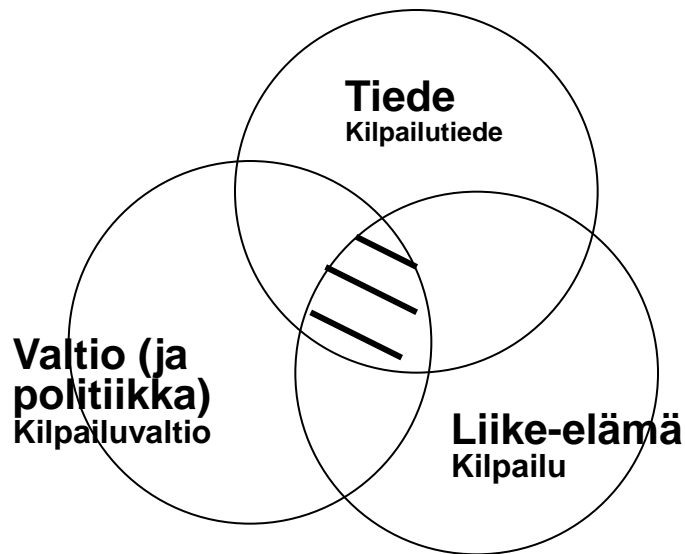
Tieteeseen kuuluu julkisuus ja kritiikki

- Realistisen, autonomisen tieteen periaatteita kuvaavat hyvin tieteensosiologi Robert Mertonin (1942) esittämät luonnontieteen ihanteet ja normit:
 - 1) ”*Kommunismi*” (*communalism*) eli kenenkään ei pitäisi omistaa tai salata tieteellistä tietoa, vaan se tulisi **jakaa julkisena** hyödykkeenä tiedeyhteisölle.
 - 2) *Universalismi* eli tietoa pitäisi **arvioida** ennalta asetetuin **epäpersoonallisin kriteerein** riippumatta siitä kuka väitteen esittää
 - 3) *Pyyteettömyys* eli totuuden sinänsä etsiminen **ilman tarkoitushakuisuutta**.
 - 4) *Järjestelmällinen epäily* eli kaikki **tieteen tulokset pitäisi alistaa julkisen epäilyn, kritiikin ja koettelun alaisiksi**.
- Tieteelliseen tietoon kuuluu siis ***julkisuus, systemaattinen kriittisyys ja pyrkimys välttää intressidonnaisuuksia tai yksipuolisuutta***.
- VTT:n tapauksessa oli syytä epäillä, että **julkista kriittistä tarkastelua rajoitettiin (1. ja 4.) ja että tieto oli pyyteellistä, tarkoitushakuista (3.)**.
- Tilaustutkimus on useimmiten luottamuksellista ja sen julkaiseminen jää tilaajan harkintaan. Tällaista ”**saletta**” ei voi pitää tieteenä filosofi Ilkka Niiniluodon (2001) mukaan tieteellisenä.

“Triple helix”. Tieteen, liiketoiminnan ja valtion yhteenkietoutuminen – erilaiset viestinnän käytännöt

- Henry Etzkowitz (1997): a triple helix of science, government and industry → entrepreneurial universities as part of national innovation system.
- Yhteiskunnan eri pelikenttien rajat hämärtyvät. Myös viestinnän erilaiset käytännöt voivat sekoittua. Voiko yksi yhteiskunnan ala “**kolonisoida**” toisen? (vrt. Thomas Meyer 2002, Media Democracy)

Thomas Meyer: *Media Democracy* (2002): Onko media on "kolonisoinut" politiikan? Yksi sosiaalisuuden alue voi kolonisoida toisen, panna sen toimimaan omien sääntöjensä mukaan. Poliitiikan logiikka sopeutunut medialogiikkaan?

Yliopiston kolmas tehtävä

- 1. tehtävä: opetus, 2. tehtävä: tutkimus, 3. tehtävä: vuorovaikutus yhteiskunnan kanssa, vaikuttaminen yhteiskuntaan.
- Tieteelle annetaan todellisuuden **kuvaamisen** sijaan yhä enemmän todellisuuden muuttajan ja **kehittäjän** roolia.
- Filosofinen **realismi** vs. sosiaalinen **konstruktivismi**. Esim. **toimintatutkimus** ja **feministinen** tutkimus.
- Jos tiede vaikuttaa siihen millaiseksi **yhteinen todellisuutemme tehdään**, se on **poliittista**, ei välttämättä puoluepoliittista.
- Yliopiston **kolmas tehtävä**, voidaan ymmärtää juuri **kehittäjän rooliksi**: tiede auttaa eri tahoja kehittämään uutta.

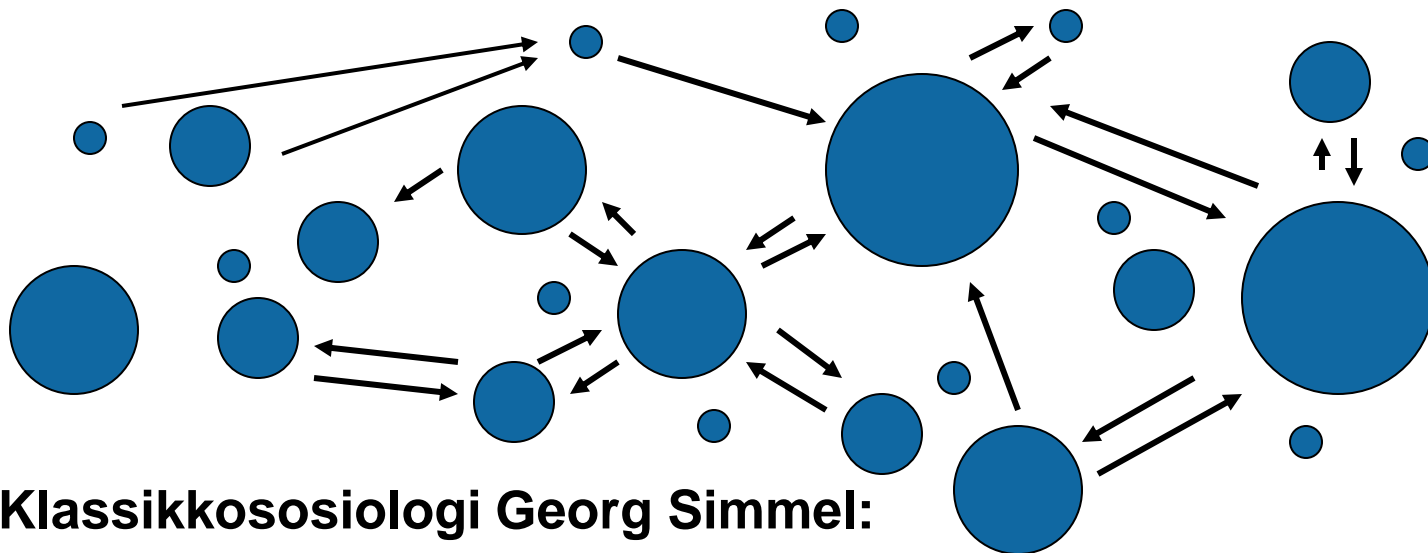

Kolmas tehtävä: yritysten auttamista vai maailman parannusta?

- Kolmannen tehtävän yksi puoli on se, että tiede on nykyään yhä läheisemmässä suhteessa **liikeyrityksiin**, jotka rahoittavat tutkimusta. Tiedemaailma itsekin muistuttaa yhä enemmän yritystoimintaa.
- Mitä tämä merkitsee perinteiselle tutkijan sananvapaudelle? Tulevatko liiketoiminnan PR-käytännöt voimaan tieteessä, niin että julkinen puheoikeus on harvoilla, eikä liikesalaisuuksista sovi puhua ollenkaan?
- **Suppeassa mielessä** kolmas tehtävä: **elinkeinoelämän tai tietyn yrityksen palveleminen** (partikulaarinen kehittäminen)
- **Laajassa mielessä: maailman parantaminen**, yhteiskunnan ongelmien ratkominen. Esim. ilmastonmuutoksen pysäyttäminen. (universaali kehittäminen)
- Millainen jännite syntyy **partikulaarisen ja universaalisen** kehittämisen välille?

Yhteiskunta on olemassa vuorovaikutuksessa = osaamisen, palvelujen vaihdossa?

Klassikkososiologi Georg Simmel:

Yhteiskunta on olemassa siellä missä **yksilöt** (toimijat) ovat asettuneet päämääriensä ja tarpeidensa ajamina **keskinäiseen vuorovaikutukseen**.

(*wechselwirkung* = *wechsel* = exchange = vaihtosuhteisiin?)

Yhteiskunnallistuminen

- Simmelin mukaan osuvampaa puhua rakenteellisen ”yhteiskunnan” (Gesellschaft) sijaan prosessina ”**yhteiskunnallistumisesta**” (Vergesellschaftung). Se on vuorovaikutussuhteiden, vaihdannan syntyä, jatkumista, purkautumista = **prosessi** (suhteissa oloa).
- Kun tieteilijä konsultoi eri tahoja, hän kehittää kykyä ja asiantuntemusta konsultoida näitä tahoja. Oppii näiden tahojen kielen ja kulttuurin. Oppii ymmärtämään ja tulemaan ymmärretyksi.
- Osaamiset, ikään kuin kielitaito, kehittyvät vuorovaikutuskumppanien mukaan. Esim. se joka on vuorovaikutuksessa venäläisten kanssa, oppii kielen ja kulttuurin, ajattelutavat. Kuuluu asiantuntijuuteen.

Yliopiston arvomaailmat? Teollisuuttako?

- VTT Karoliina Malmelin väitöskirja ”*Arvojen markkinat. Oikeuttavat arvomaailmat suuryritysten yritys vastuupuheessa*”. Helsingin yliopisto 2011.
- Missä arvomaailmoissa toiminta / olemassaolo legitimoidaan? Legitimointiin ryhdytään kun yhteiskunnan joku tahon **kyseenalaistaa** toiminnan oikeutuksen jostakin näkökulmasta. Yliopistossa korostuvat nykyään **teollisuuden** ja **markkinoiden** arvot, **kansalaisuuden** arvot heikentyneet.
- Legitimaatio kahdeksassa erilaisessa arvomaailmassa:
- **Teollisuuden** – yliopisto: tehokas tuotanto.
- **Markkinoiden** – yliopisto: kilpailu, huippu-urheilutiede
- **Inspiraation** – yliopisto: luovuus, innovaatiot
- **Maineen** tai kuuluisuuden: yliopisto: mediasuhteet
- **Kodin** - Yliopisto: kodikkuus, yhteisöllisyys
- **Kansalaisuuden** – yliopisto: demokratia, sananvapaus, tasa-arvo
- **Vihreyden** – yliopisto: kestävä kehitys, maailman parantaminen
- **Projektien** arvomaailmat – yliopisto: pätkätyöt, josta siirtyminen uusiin projekteihin.

Malmelinin väitöskirja: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/27402>

E. Karvonen soveltanut yliopiston arvomaailmoini Aktuumi -lehden 4/2011 jutussa sivu 30:
<http://www oulu.fi/aktuumiarkisto/numerot/2011/Aktuumi0411.pdf>

Ethos – tieteilijän tausta, kytkökset, intressit esiin

- Pitäisikö Mertonin normia 2. ”universalismi tiedon arvioinnissa” muotoilla uudelleen? Nykyisellään normi ignoroi sen kuka väitteen esittää ja mitkä hänen taustakytkentänsä ovat.
- Sitä vastoin retoriikan tutkimuksen **eeos** (ethos) ulottuvuus koskee juuri **viestin uskottavuuden arviointia puhujan luonteen ja hänen taustakytkentöjensä perusteella** (mistä ryhmästä hän tulee?). Kuinka luotettavaa tieto on?
- Näin myönnettäisiin kaiken **tiedon periaatteellinen intressisyys, näkökulmaisuus, aspektisuus** ja tiedon arvioinnin auttamiseksi selvitettäisiin tiedon esittäjän taustakytkennät, rahoitus, minkä intressien ja teoriasilmälasiensa aspektisuuden läpi hän asian näkee?

Kysymyksiä keskusteltavaksi

- 1) Mikä on arvionne: **ovatko liike-elämä ja politiikka (hallinto) vahvasti mukana tämän päivän tieteessä?**
- 2) Arvionne: **ovatko tieteen toimintatavat ja viestintäkäytännöt muuttuneet?**
- 3) Arvionne: **ovatko tieteen ja bisneksen/ politiikan suhteet tasaveroista vuoropuhelua vai onko esim. talous *kolonisoitunut* tiedettä eli saanut sen toimimaan talouden logiikalla (tieteen autonomia)?**
- 4) Näkemyksenne: **pitääkö tieteen olla autonominen vai pitääkö sen palvella muuta yhteiskuntaa?**
- 5) **Onko partikulaarisen ja universaalisen kehittämisen välillä ristiriitaa?** (yliopiston kolmas tehtävä)
- 6) Arvionne: **pitäisikö kaiken tiedon intressisyys ja näkökulmaisuus (ja poliittisuus) myöntää ja ottaa taustakytkökset yhdeksi tiedon arvioinnin kriteeriksi?**

